

Einkenni hjá sjúklingum með krabbamein

Mat á einkennareynslu, sjálfsumönnun og þörf fyrir úrræði - MESÚ



Nýjar leiðbeiningar fyrir hjúkrunarfræðinga

Fagráð krabbameinshjúkrunar á lyflækningasviði Landspítala

Þóra Þórsdóttir og Halla Grétarsdóttir

Málþing fagdeildar krabbameinshjúkrunarfræðinga 9. nóvember 2017

Bakgrunnur

- Mat og meðferð einkenna
 - Öryggis- og lífsgæðamál
 - Sumar aukaverkanir lífsógnandi
 - Flestir sjúklingar heima
 - Einkenni/aukaverkanir eru algengasta ástæða símtala, koma og innlagna
- Gagnreynd þekking, markvisst mat og samræmt vinnulag skilar betri árangri
- Kanadískar leiðbeiningar fyrir hjúkrunarfræðinga um 15 algeng einkenni/ aukaverkanir hjá fullorðnum sjúklingum með krabbamein
- Staðlaðar leiðbeiningar: eru leiðbeinandi (ekki fyrirmæli)

Canadian Oncology Symptom Triage and Remote Support COSTaR - MESÚ

- Fjalla um 15 einkenni/aukaverkanir
- Þróaðar með kerfisbundnum hætti og forþróaðar
- Auðvelda hjúkrunarfræðingum að taka einkennasögu, meta einkennareynslu sjúklings, forgangsraða úrræðum eftir alvarleika og leiðbeina sjúklingum með sjálfsumönnun eða viðbrögð við aðstæðum
- Efla markviss og samræmd vinnubrögð bæði í fjarsamskiptum og augliti til auglitis
- Þýddar og staðfærðar af fagraði krabbameinshjúkrunar á Landspítala (2016-2017)

Tilgangur leiðbeininganna

- Styðja við gagnreynda og samræmda starfshætti hjúkrunarfræðinga
- Efla gæði samskipta hjúkrunarfræðinga í einkennamati og meðferð
- Auðvelda hjúkrunarfræðingum markviss vinnubrögð
- Efla fagmennsku hjúkrunar
- Bæta öryggi og líðan sjúklinga

15 einkenni (2016)

- Blæðing
- Depurð/þunglyndi
- Hiti og daufkyrningafæð
- Húðeinkenni vegna geislameðferðar
- Hægðatregða
- Kvíði
- Lystarleysi
- Munnslímhúðarbólga
- Mæði/andþyngsli
- Niðurgangur
- Ógleði og uppköst
- Svefntruflanir
- Verkir
- Úttaugaskaði (taugaeinkenni)
- Þreyta/magnleysi



Einkenni hjá sjúklingum með krabbamein

Mat á einkennareynslu, sjálfsumönnun og þörf fyrir úrræði

Leiðbeiningar fyrir hjúkrunarfræðinga



Janúar
2017

Efnisyfirlit

Inngangur.....	4
Blæðing	6
Depurð/punglyndi.....	9
Hiti og daufkyrningafæð (neutropenískur hiti).....	13
Húðeinkenni vegna geislameðferðar	16
Hægðatregða	20
Kviði.....	24
Lystarleysi.....	28
Mæði/andþyngsi.....	31
Niðurgangur.....	34
Ógleði og uppköst	39
Slímhúðarbólga í munni	43
Svefntruflanir.....	47
Verkir.....	50
Útlægur taugaskaði (taugaeinkenni).....	54
Preyta/magnleysi (krabbameinstengd þreyta).....	58
Almennt mat	62
Heimildir	64

5 skref

1. Einkennasaga. Mat á alvarleika einkennis og einkennareynslu
2. Ákvörðun um hvort einkenni er á „grænu, gulu eða rauðu” og ráðleggingar veittar í samræmi við það
3. Mat á lyfjum sem er í notkun vegna einkennis
4. Mat á sjálfsumönnun sjúklings – upplýsingar og fræðsla- virkja sjúkling
5. Samantekt og skráning áætlunar sem sjúklingur hefur samþykkt

Almennt mat

Leiðbeiningar um almenna upplýsingasöfnun fyrir einkennamat hjá fullorðnum einstaklingum í krabbameinsmeðferð.

Dagsetning og tími samtals _____ Hjúknunarfræðingur _____

Tegund krabbameins _____ Krabbameinslæknir _____

Annad fagfólk (með mesta ábyrgð) _____

1. Hvaða einkenni/aukaverkanir eru til staðar

- ☐ Kvíði ☐ Hægðatregða ☐ Hiti og hvítkornafæð ☐ Útlægur taugaskæði (taugaeinkenni)
☐ Lystarleysi ☐ Depurð/punglyndi ☐ Munnslímhúðarbólga ☐ Húðeinkenni vegna geislameðferðar
☐ Blæðing ☐ Niðurgangur ☐ Ógleði & uppköst ☐ Erfiðleikar með svefn
☐ Mæði/andþyngsi ☐ Preyta/magnleysi ☐ Verkir ☐ Annað: _____

2. Lýsing . Viltu segja mér frá einkennum/um þínum

(Orsök, eiginleikar, leiðni, það sem dregur úr, styrkur, önnur einkenni, hvenær og hversu lengi varir, hvað framkallar einkennið, staðsetning)

3. Almennt einkennamat

Tegund krabbameinsmeðferðar:

☐ Geislameðferð. Geislareitur: _____

☐ Krabbameinslyfjameðferð. Heiti meðferðar: _____

Dagsetning síðustu meðferðar _____

Tími frá upphafi einkenna? _____

Ný einkenni? ☐ Já ☐ Nei ☐ Óviss

Fékk sjúklingur upplýsingar um að einkennum gætu komið? ☐ Já ☐ Nei ☐ Óviss

Önnur einkenni? ☐ Já ☐ Nei Ef já, hvaða? _____

Nýlega verið í nálægð við vírus/þensu? ☐ Já ☐ Nei ☐ Óviss

Ef já, hvaða? _____

Almennt um sjúklinginn,
tegund krabbameins,
hvaða einkenni,
krabbameinsmeðferð, lyf

4. Upplýsingar og meta núverandi notkun lyfja, jurta og heilsuvörur/náttúrulyf (nafn, skammtur)

Lyf	Ávísður skammtur	Tekið skv. fyrirmælum/ síðasti skammtur ef tekið er eftir þörfum
		☐ Já ☐ Nei /
		☐ Já ☐ Nei /
		☐ Já ☐ Nei /
		☐ Já ☐ Nei /

Eru lyfin ný eða hafa nýlega orðið breytingar á þeim? ☐ Já ☐ Nei

Ef já, hvaða
breytingar? _____

5. Fyrir nákvæmara mat og leiðbeiningar, sjá viðeigandi leiðbeiningar fyrir viðkomandi einkenni.

Verkir

Skilgreining: Óþægileg skynjun og/eða óþægileg tilfinningaleg upplifun sem tengist mögulegri eða raunverulegri vefjaskemmd eða er lýst á þann hátt.^{2,3}

Tegundir verkja: a) Vefjaverkir í húð, stoðvef, vöðvum, beinum og er lýst sem sárum, stingandi, púlserandi og/eða djúpum þrýstingsverk^{2,4,6} b) líffæra- og innyflaverkir (visceral) í líffærum, brjóstholi eða kviðarholi og er lýst sem nístandi, sárum, stingandi eða krampaverkjum⁴ c) taugaverkir vegna taugaskaða eða þrýstings og er lýst sem skörpum, sárum, leiðsluverk, brunatilfinningu, doðatilfinningu, náladofa.⁴

1. Metið alvarleika verkja^{2,4,9}

Segðu mér frá verknum (staðsetning, hvenær byrjar/hefst, tegund, hversu lengi hann varir, leiðni)

Hvaða tala á kvarðanum 0-10 lýsir best hversu miklum verk/verkjum þú finnur fyrir (þar sem hann er verstur)?

Enginn verkur 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Versti mögulegi verkur^{1(ESAS)}

Hversu miklar áhyggjur hefurðu af verknum?

Engar áhyggjur 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Mjög miklar áhyggjur

Biðjið sjúklinginn að segja til um hvort eftirfarandi er til staðar eða ekki:

Mat sjúklings á því hversu mikill verkurinn er núna (Sjá ESAS skor fyrir ofan)	0-3	☐	4-6	☐	7-10	☐
Mat sjúklings á því hversu mikill verkurinn er þegar hann er verstur	0-3	☐	4-6	☐	7-10	☐
Mat sjúklings á því hversu mikill verkurinn er þegar hann er skástur/minnstur	0-3	☐	4-6	☐	7-10	☐
Mat sjúklings á áhyggjum vegna verkja (sjá fyrir ofan) ⁸	0-5	☐	6-10	☐		
Byrjaði verkurinn skyndilega?	Nei	☐	Já	☐	Já	☐
Er þetta nýr verkur/á nýjum stað?	Nei	☐	Já	☐	Já	☐
Hversu mikið hamlar verkurinn þér í daglegu lífi? (hreyfingu, næringu, böðun, svefn)?	Engin áhrif	☐	Einhver/nokkur áhrif	☐	Mjög hamlandi	☐
Hefur verkurinn áhrif á skap/andlega líðan?	Nei	☐	Já	☐		
Minnka lyfin þín verkina?	Já, alveg	☐	Já, eitthvað	☐	Nei	☐
Hversu mikið hamla verkjalyfin þig við daglegar athafnir?	Engin áhrif	☐	Einhver/nokkur áhrif	☐	Mjög hamlandi	☐
Finnur þú fyrir öðrum einkennum? ☐ Hægðatregða ☐ Ógleði/uppköst	Nei	☐	Nokkur	☐	Mörg, þar sem >1 einkenni	☐

Einkennasaga
ESAS spurning um verk..
Biðjið sjúkling að meta
verkin á skalanum 0-10.

Mat á alvarleika
einkennis- verkjasaga

Biðjið sjúklinginn að segja til um hvort eftirfarandi er til staðar eða ekki:

Mat sjúklings á því hversu mikill verkurinn er núna (Sjá ESAS skor fyrir ofan)	0-3	☐	4-6	☐	7-10	☐
Mat sjúklings á því hversu mikill verkurinn er þegar hann er verstur	0-3	☐	4-6	☐	7-10	☐
Mat sjúklings á því hversu mikill verkurinn er þegar hann er skástur/minnstur	0-3	☐	4-6	☐	7-10	☐
Mat sjúklings á áhyggjum vegna verkja (sjá fyrir ofan) ⁶	0-5	☐	6-10	☐		
Byrjaði verkurinn skyndilega?	Nei	☐	Já	☐	Já	☐
Er þetta nýr verkur/á nýjum stað?	Nei	☐	Já	☐	Já	☐
Hversu mikið hamlar verkurinn þér í daglegu lífi? (hreyfingu, næringu, böðun, svefn)?	Engin áhrif	☐	Einhver/nokkur áhrif	☐	Mjög hamlandi	☐
Hefur verkurinn áhrif á skap/andlega líðan?	Nei	☐	Já	☐		
Minnka lyfin þín verkina?	Já, alveg		Já, eitthvað		Nei	
Hversu mikið hamla verkjalyfin þig við daglegar athafnir?	Engin áhrif	☐	Einhver/nokkur áhrif	☐	Mjög hamlandi	☐
Finnur þú fyrir öðrum einkennum? ☐ Hægðatregða ☐ ógleði/uppköst ☐ þreyta ☐ kláði ☐ óráð/rugl ☐ nýtilkomið máttleysi í fótum eða höndum Ef þessi einkenni eru til staðar notið þá viðeigandi leiðbeiningar	Nei	☐	Nokkur	☐	Mörg, þar sem ≥1 einkenni eru mikil	☐

Verkirnir eru:

1

Vægir

2

Miðlungs

3

Miklir

2. Bregðist við í samræmi við alvarleika einkennis^{2,3,4,6,8}

☐ Sjálfsumönnun: öflun upplýsinga, mat og fræðsla
☐ Fá upplýsingar um notkun lyfja ef við á

☐ Sjálfsumönnun: öflun upplýsinga, mat og fræðsla
☐ Fá upplýsingar um notkun lyfja ef við á
☐ Ráðleggið að hafa samband ef einkenni versnar, ef ný einkenni koma fram eða ef einkenni hefur ekki minnkað innan 1-2 daga.

☐ Leitið tafarlaust eftir mati læknis

Stigið alvarleika einkennis og forgangsraðið eftir mesta alvarleika (byggið á faglegri dómgreind)

3. Aflið upplýsinga um lyf sem sjúklingur notar við verkjum, þ.m.t. lyfseðilsskyld lyf, ólyfseðilsskyld lyf og náttúrulyf ^{2,4,5,6,8-10}

Notar núna	Dæmi*	Athugasemdir (s.s. skammtur)	Styrkur þekkingar
☐	Prep 1: Lyf án ópíóíða (paracetamól± NSAID, ± stoðlyf)		Líklega árangursríkt
☐	Prep 2: Veikur ópíóíð (Parkódín, Parkódín forte, Tramadol) + NSAID ± stoðlyf		Árangursríkt
☐	Prep 3: Sterkur ópíóíð (morphín oxycodone, fentanyl, hydromorphone) + NSAID ± stoðlyf		Árangursríkt
☐	Lyf til eftir þörfum við gegnumbrotsverk		Árangursríkt
☐	Punglyndislyf eða krampastillandi lyf (við taugaverkjum)		Líklega árangursríkt
☐	Fyrirbyggjandi meðferð við hægðatregðu – sennosides (Senókót), bisacodyl (Laxoberal, Dulcolax), Magnesium Medic, Sorbitol, Polyethylene glycol (Movicol)		Líklega árangursríkt/ sérfræðiálit

* Notið ekki langverkandi ópíóíða við bráðum verkjaköstum. Ef nýrnastarfsemi er skert er öruggara að nota fentanyl, metadón eða oxycodone (Oxycontin).

4. Sjálfsumönnun: aflið upplýsinga, metið og fræðið ²⁻⁹

Sjúklingur notar þegar	Ráðleggingar /fræðsla	Sjúklingur vill prófa	
1.			Hvaða markmið hefur þú varðandi verkjastillingu (t.d. á skalanum 0-10)?
2. ☐	☐	☐	Er einhver í fjölskyldunni eða vinur að aðstoða þig við meðhöndla verkina?
3. ☐	☐	☐	Skilur þú hvernig þú átt að taka lyfin, bæði reglulega og eftir þörfum? Ef ekki, veittu fræðslu um verki og verkjameðferð
4. ☐	☐	☐	Finnur þú fyrir áhyggjum eða ótta í sambandi við notkun verkjalyfjanna? Ef já, kannaðu hvar áhyggjur/ótti liggja og veittu fræðslu.
5. ☐	☐	☐	Heldur þú verkjadagbók þar sem þú t.d. skráir styrk verkja, þegar þú tekur verkjalyf aukalega og styrk verkja 1-2 klst eftir

Spyrja um lyfjanotkun....er farið eftir ráðleggingum?

Virkja sjúkling... spyrja hvað hann er tilbúin að prófa

Leiðbeina við val á sjálfsumönnun-kannið heimildir ef þarf

5. Takið saman helstu þætti samtalsins og skráið áætlun sem var gerð í samráði við sjúkling og hann hefur samþykkt (merkið við allt sem á við)

- | | |
|--------------------------|--|
| ☐ | Engin breyting, halda áfram með það sem sjúklingur gerir/sjálfsumönnun og ef við á lyfjanotkun |
| ☐ | Sjúklingur samþykkir að taka lyfin samkvæmt ráðleggingum |
| ☐ | Sjúklingur samþykkir að prófa meðferðarúrræði/sjálfsumönnun sem felur í sér:.....
Hversu líklegt er að þú munir nýta þær leiðir sem voru ráðlagðar eða ræddar?
(0=mjög ólíklegt, 10= mjög líklegt) |
| ☐ | Tilvisun (þjónusta og dagsetning): |
| ☐ | Sjúklingur samþykkir að leita til læknis samkvæmt ráðleggingum, skilgreindu tímaramma: |
| ☐ | Ráðleggið að sjúklingur hafi samband aftur eftir 1-2 daga ef einkennin minnka ekki, ef einkenni versna eða ný einkenni koma fram. |

Skrá niðurstöðu samtals-
sem sjúklingur hefur
samþykkt til þess að efla
hann

Ef sjúklingur er
ekki öruggur –
kannið aðrar
leiðir

Heimildir:

1. Bruera E, et al. The Edmonton Symptom Assessment System (ESAS): a simple method for the assessment of palliative care patients. *J Palliat Care* 1991;7(2):6-9.
2. Cancer Care Ontario. Symptom Management Guide-to-Practice: Pain. Toronto, Ontario, Canada: Cancer Care Ontario; 2010.
3. BC Cancer Agency. Symptom Management Guidelines: Pain. British Columbia, Canada; 2013.
4. Ministry of Health Malaysia. Clinical Practice Guidelines: Management of Cancer Pain. Putrajaya, Malaysia; 2010.
5. Scottish Intercollegiate Guidelines Network (SIGN). Control of pain in adults with cancer: A national clinical guideline. Edinburgh; 2008.
6. National Comprehensive Cancer Network. NCCN Clinical practice guidelines in oncology: Adult cancer pain. Version 2. 2015.
7. The British Pain Society. Cancer Pain Management. London; 2010.

Skoðið heimildir fyrir
ítarlegri upplýsingar

Leiðbeiningarnar

- Ramma inn upplýsingar sem auðvelda mat og áætlunargerð út frá þörfum sjúklings
- Styðja við klíníska ákvarðanatöku hjúkrunarfræðings
- Koma ekki í stað gagnrýnnar hugsunar og þekkingar hjúkrunarfræðings í aðstæðunum

Lykil skilaboð

- Hlusta á sjúkling
- Meta einkenni með markvissum og samræmdum hætti
- Ræða gagnreynd úrræði til þess að meðhöndla einkennin og virkja sjálfsumönnun
- Skrá samskiptin (símtal, samtal)

To make it a habit, practice using protocols daily

Takk fyrir

